

Özet

Avrupa tarih boyunca dünya savaşlarının çıkış noktası olmuştur. Bu süreç, önce Roma İmparatorluğu ile başlamış, ardından Şariken, Napolyon ve Hitler ile devam etmiştir. Avrupa, sürekli olarak bu savaşların bedelini ödemek zorunda kalmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Fransızlar ve Almanlar, yeni bir savaş önleyebilecek işbirliği platformu olarak Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) kurulmasına öncülük etmiş ve daha sonraları bu teşkilat, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve ardından Avrupa Birliği (AB) halini almıştır.

Normatif bir yapıda olan bu birlikte bütün ülkeler eşit biçimde aynı anayasaya ve kanunlara uymak zorundadır. Birliğe üyelik konusunda fasillara uyulması büyük önem arz etmekte olup bu koşullar altında Türkiye'nin karşısındaki birtakım engeller mevcuttur. Yunanistan'la ilişkiler ve özel anlamda Kıbrıs Sorunu, bunların başında gelmektedir. Almanya, Fransa, Avusturya ve Benelüks ülkeleri de Türkiye'nin tam üyeliğine karşı çıkmaktadırlar.

Genel çerçeve çizecek olursak Türkiye'nin AB üyeliğine mâni olan altı temel sebep vardır. Bunlardan birincisi Müslümanlık, ikincisi Orta Doğu'yla sınırdaş olması, üçüncüsü göç riski, dördüncüsü AB normlarıyla uyum meselesi, beşincisi Kıbrıs Sorunu'dur.

Altıncısı ve belki de en önemlisi de Türkiye'nin Avrupa tarafından "Osmanlı'nın varisi" olarak görülmesidir. Zira bu durum, görüşmeler esnasında AB tarafından bir "kuyruk acısı" olarak zaman zaman dile getirilmektedir.

Geçmişten Günümüze Türkiye-AB İlişkileri: Nasıl Bir Gelecek?

Uluç ÖZÜLKER- Büyükelçi (E)

AB, son derece derin ve kapsamlı bir konu olduğu için öncelikle belirli noktaları öne çıkararak onlar üzerinde durmak faydalı olacaktır. Ayrıca AB'nin ne anlama geldiğini ve Türkiye'nin üyeliği konusunda kimin daha istekli veya isteksiz olduğunu da vurgulamak önemlidir. Bir başka deyişle, Türkiye'nin üyeliği konusunun hala tartışılmakta oluşunun arkasındaki saiklerin sadece bazı üye ülkelerin olumsuz yaklaşımlarından kaynaklandığı savı yeterli değildir. Türkiye'nin katılma koşullarını yerine getirdiği de tartışmalıdır.

Avrupa, tarih boyunca dünya savaşlarının çıkış noktası olmuş ve sürekli olarak bu savaşların bedelini ödemek zorunda kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Fransızlar ve Almanlar, sürekli savaşarak ve birbirlerini tüketerek bir yere varamayacaklarını anladıkları için işbirliği platformu olarak AKÇT'yi kurmayı önermişlerdir. Zira kömür ve çelik, savaş sanayisinin temel unsurlarıdır. Dolayısıyla bu iki kaynağın yönetiminin devletler üstü bir sisteme bağlanması kararlaştırılmıştır. Böylece, aynı zamanda, savaşları çıkaran ülke olarak Almanya, çoklu denetim altına girmeyi de kabullenerek, diğerlerine güvence de vermiştir.

1952-1965 yılları arasında AKÇT büyük bir başarı kazanmış ve etkili bir şekilde işlemiştir. 1954-55 yıllarında çok önemli bir gelişme daha yaşanmış ve Almanya, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) üye olma talebinde bulunmuştur. Böylece denetim ve güvence konusu burada da ön plana çıkmıştır. 1955 yılı AET ve Atom Enerjisi topluluklarının kuruluşunun da Roma'da hayat bulduğu yıldır. Böylece devletler üstü sistem tamamlanmıştır. Roma Antlaşması iki temel prensibe dayanıyordu:

- 1. Ekonomik birlik oluşturulması,**
- 2. Nükleer alanda kontrollü ve dikkatli hareket edilmesi.**

Bu gelişmeler yaşanırken Türkiye ve Yunanistan arasında süregelen siyasi rekabet devam ediyordu. 1950'lerden itibaren iki ülke arasında bir "bilek güreşi" söz konusuydu. Bu noktada ABD'nin uyguladığı bir denge politikası devreye girdi: "7'ye 10 politikası". Bu politikanın mantığı şuydu: ABD, Türkiye'ye askeri ve ekonomik yardımlar kapsamında 10 birim destek verirse, Yunanistan'a da 7 birim verirdi. Aynı şekilde Yunanistan'a 7 birim verildiğinde Türkiye'ye 10 birim destek sağlanırdı. Böylece iki ülke arasındaki güç dengesi korunmaya çalışılıyordu. Ancak ABD'nin sağladığı silah yardımları belirli sınırlar içindeydi ve gerçek anlamda stratejik bağımsızlık sağlamıyordu. Bu, en net şekilde 1964 Kıbrıs Çıkarması hazırlıkları sırasında görülmüştür. Türkiye, Kıbrıs'a müdahale etmeye kalkıştığında Amerikalılar devreye girerek "jamming" adı verilen radyo sinyallerinin kesilmesi uygulanmasına başvurmuşlardır. Bu teknikle Türkiye'nin askeri haberleşme sistemlerini bozarak gemilerin birbirleriyle iletişim kurmasını engellemişlerdir.

Türkiye 1957 yılında, Yunanistan'dan altı ay sonra AET'ye başvurmuştur. Aslında Roma Andlaşmasında iki türlü başvuru öngörülmüştü. Andlaşmanın bütün koşullarını harfiyen yerine getirebilecek ülkeler doğrudan tam üye adayı olabiliyordu. Yeterli olmayan ülkeler ise önce uyum sağlamak için hazırlık dönemine alınıyordu. Bu da 12 ila 22 yıl sürüyordu. Türkiye ve Yunanistan bu kategorideydi. Türkiye'nin ekonomik ve mali altyapısı ve uluslararası siyasi konjonktür AET'ye başvurumuzda etkili olmuştur. Bu bağlamda önemli bir faktör daha vardır. Aynı dönemde AET'ye girmek istemeyen başat rakip İngiltere yedi ülkeden oluşan bir ortaklık (EFTA) kapsamında kendi sistemini kurmayı tercih etmişti. EFTA sistemi AET'ye göre çok daha esnek ve liberaldi. Sonuçta devletler üstü bağlayıcılık da içermiyordu. Türkiye her iki kuruluşu da inceledikten sonra AET'yi tercih etmiştir. 1970 yılında yürürlüğe giren Ortaklık Anlaşmamız, içerik olarak kifayetsiz olsa da hala ilişkilerimizin temelini oluşturmaktadır. Bir

21 Mart 2025

başka deyişle, bu seçim uzun vadeli ciddi bir adaylık tercihi anlamı taşımaktadır. Esasen İngiltere de bilahare tam üye olmuştur ama BREXIT süreciyle sonunu getirememiştir. Yunanistan'ın ise 1974 Kıbrıs çıkarmamızdan sonra yaptığı tam üyelik başvurusunu üyeliğe kadar taşımaya göz yuman üye ülkelerin kabulüyle tam üye olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ABD, küresel ticaretin yeniden canlanması için Avrupa ülkelerini ekonomik olarak desteklemeye başlamıştır. Çünkü eğer Avrupa tamamen yıkılırsa ve ticaret durursa ABD de ekonomik olarak büyük bir yük altına girecekti. Bu nedenle Marshall Planı kapsamında Avrupa'nın kalkınmasına yönelik büyük yatırımlar yapılmıştır. Türkiye de bu kapsamda destek almış ve 1952 yılında NATO üyesi olmuştur. Ancak Türkiye o dönemde ekonomik açıdan büyük zorluklar yaşıyordu. Ödemeler dengesi ve Merkez Bankası'nın finansal kapasitesi oldukça zayıftı. Bu nedenle AB üyeliği hedeflenirken ekonomik ve kurumsal altyapının güçlendirilmesi de kritik bir mesele olarak karşımıza çıkmıştır.

Türkiye'nin AET'ye başvurusunda etkili olan diğer faktörler de kısaca şöyle idi: Birincisi, Türkiye, ciddi bir para kazanma şansına kavuşacaktı. Avrupa Yatırım Bankaları gibi kuruluşlar bu sürecin parçasıdır. İkinci olarak EFTA'ya baktığımızda hem ülke bazında hem de sistem bazında çok bağlayıcılığı ve güvenilirliği yoktu. Dolayısıyla AB'ye girildiğinde Batı'yla ilişkilerinde topyekûn bir fayda sağlanacaktı. Üçüncüsü AB'yle bütünleşmek, Türkiye'nin Gayri Safi Yurtiçi Hasılası'ndan (GSYİH) başlayarak bütün alanlarda kendini ileriye taşıyabilecek bir konuma gelmesi anlamına gelmekteydi. Dördüncüsü ise dış ticaretinde büyük bir atılım yapabilme imkânı sunmaktaydı. Bu dört faktör nedeniyle Türkiye, AB'ye girmeyi arzulamaktaydı.

Fakat hem AB hem Türkiye, artık gelinen nokta itibarıyla tam üyelik konusuna sıcak bakmamaya başlamıştır. Bunun altı tane esas temel sebebi vardır. Birincisi Müslümanlıktır. İkincisi Türkiye'nin Orta Doğu'yla sınırdış olmasıdır. Üçüncüsü, göç riskidir. Dördüncüsü AB normlarıyla uyumdur. Beşincisi Kıbrıs Sorunu'nun çözülmesinin gerekliliğidir. Altıncısı ve belki de en önemlisi Türkiye'nin Osmanlı'nın varisi olarak kabul edilmesi ve AB ile yapılan müzakerelerde bu durumun zaman zaman hatırlatılmasıdır.

Sonuç

1996 yılından itibaren Türkiye, ülkedeki artan politik çekişme, demokrasi ve insan hakları sorunları üzerine Avrupa Konseyi'nin denetimi altına girmiştir. Bu durum, Türkiye'nin üyeliğinin Avrupa Konseyi'nde askıya alınmasına ve hemen akabinde 2002 yılında AB'den dışlanmasına yol açmıştır. Nitekim Türkiye'nin üyelik koşullarını yerine getiremediği

1997 Lüksemburg Zirvesi'nde karara bağlanmıştır. Mamafih, iki yıllık bir aradan sonra AB Türkiye'yi kaybetme endişesi ile tutumundan geri adım atmış ve 1999 Helsinki zirvesinde ilişkimiz geri dönmüştür. Almanya ve Fransa'nın önyak olmasıyla 2002'de başlatılan tam üyelik sürecimiz sonrasında Avrupa Konseyi iki yılı aşkın bir çabayla denetimine son vermiş ve üyelik müzakeresi başlatılmışsa da, Türkiye yeniden Konseyin denetimine girmiş ve müzakere kesilmiştir. AİHM'in de devreye girmesiyle sorun büyümüştür. Sorun normatif farklılaşmadan kaynaklanmaktadır. AB'ne tam üye olabilmek için, yukarıda değinildiği gibi, başta hukuk olmak üzere AB müktesebatının kabulü gerekmektedir. Mevcut koşullarda askıya alınan üyelik müzakeresini açmak mümkün değildir.

Sonuç olarak "Türkiye, AB'ye girebilir mi?" sorusuna cevaplamak gerekirse, bugünkü koşullar altında bir ilerleme kaydedilemediği ortadadır. Türkiye, AB üyeliğini kaçırmıştır. Neden? Çünkü AB, normatif bir yapıdır. Bütün ülkeler eşit biçimde AB müktesebatına uymak zorundadır. O yüzden üyelik konusunda evvela bu normlara uyulması gerekmektedir. Türkiye'nin geçmişte yaşadığı zorlukları unutmadan geleceğe yönelik stratejik planlamalar yapması gerekmektedir.

21 Mart 2025**Yazar Hakkında*****Uluç ÖZÜLKER- Büyükelçi (E)***

1965'te Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirdi ve aynı yıl Dışişleri Bakanlığına girdi. 2006'da emekli oldu. Dışişleri kariyeri boyunca, Avrupa Birliği nezdinde Brüksel'de üç ayrı dönemde toplam 11,5 yıl İkinci Kâtip, Başkâtip, Daimî Temsilci Yardımcısı ve Büyükelçi- Daimi Temsilci; Etiyopya'da Addis Ababa Büyükelçiliğinde 2 yıl Müsteşar; Almanya'da Bonn Büyükelçiliğinde 4 yıl Müsteşar; Libya'da Büyükelçi; AB nezdinde Büyükelçi-Daimi Temsilci; Paris'te OECD nezdinde 2 yıl Büyükelçi-Daimi Temsilci; Paris'te 3,5 yıl Büyükelçi olarak görev yaptı. Ankara'ya dönüşlerinde esas itibarıyla AB konusunda görev üstlendi. Bu alanda iç ve dış hizmet olarak toplam 32 yıl çalıştı. Katma Protokol müzakere heyetinde yer aldı. Türkiye'nin AB'ye 1987'de yaptığı tam üyelik başvuru sürecinde Brüksel'de aktif sorumluluk üstlendi. Gümrük Birliği müzakerelerini yürüttü ve sonuçlandırdı. Amerika-Avrupa kıtaları ve AB'den sorumlu Müsteşar Yardımcısı olarak 1999'da Türkiye'nin Avrupa Birliğinde tam üyelik yolunu açan Helsinki Zirvesi çalışmalarını üstlendi. Görevdeyken, Ankara Üniversitesi SBF, Hukuk Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde, Hacettepe Üniversitesinde AB konusunda yüksek lisans dersleri verdi. Ankara Üniversitesi bünyesinde ATAUM'u AB Komisyonu ile birlikte kuran öncüdür. Emekliliğinden sonra da İstanbul Ticaret, Yıldız Teknik, Bahçeşehir, Haliç ve Nişantaşı Üniversitelerinde lisans ve yüksek lisans dersleri verdi. Halen İstanbul Ticaret ve Topkapı Üniversitelerinde derslerine devam etmektedir. Bugüne kadar pek çok gazete ve dergide, AB, Orta-Doğu sorunu, Libya, Brexit, ABD ve Rusya ile ilişkiler başta olmak üzere, değişik konularda makale yazmış veya röportaj yapmıştır. Tam üyelik başvurusuna hazırlık olmak üzere Türkiye'de ilk kez AB'ye yönelik tanıtma etkinliklerini organize etme görevini de üstlenmiştir. Tanıtma bilahare devlet politikası haline gelmiştir. Özülker'in, "Küresel Düzendeki Oyun Devam Ediyor" başlıklı bir de kitabı vardır.

21 Mart 2025**Türk Diplomasi Tarihi**

Her ne kadar kavram olarak yakın dönemde kullanılmaya başlanmış olsa da diplomasi tarihin her devrinde toplumlar ve devletler arasında sorunların çözümünde önemli rol oynamış ve diplomasiin yetersiz kaldığı durumlarda savaşlar sorunların temel çözüm mekanizması haline gelmiştir. Ulus devlet yapısının yaygınlaşması ve uluslararası ilişkilerde ulus devletlerin temel aktör olmasından sonra ise diplomasi uluslararası ilişkilerin düzenlenmesinde temel unsur haline gelmiştir.

Devletler arasındaki sorunların çözümünde karar vericiler temel verileri ortaya koyan diplomatlar çok önemli bir rol oynamaktadırlar. Uluslararası ilişkilere yönelik konularda ve sorunların çözülmesinde kamuoyuna yansayanlar kadar kamuoyuna yansımayan bir çok gelişmede diplomatların önemli etkileri olmuş hatta son dakikada diplomatlar tarafından ortaya konulan öneriler ile savaşlar bile önlenmiştir. Fakat bunların bir kısmı hatıratlarda yer alırken, önemli bir kısmı sürece damga vuran isimler ile birlikte yok olup gitmektedir.

Kapadokya Üniversitesi (KÜN) ve Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) iş birliğinde yürütülen Türk Diplomasi Tarihi projesi ile Türk Diplomasi tarihine ışık tutulması hedeflenmektedir. Başta Dışişleri Bakanlığı olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlarda görev yapmış emekli diplomatlar, askeri personel ve devlet adamlarının konuk olarak katıldığı programlarda, Türk Dış politikasının karar süreci, geçmişte alınmış önemli kararların arkasında yatan gerçekler, uluslararası gelişmelerin basına yansımamış bölümleri gibi konuların ele alınması ve Türk Diplomasi Tarihi konusundaki önemli konularda tarihe not düşülmesi amaçlanmaktadır.

Proje hakkında detaylı bilgiye;
<https://commonhorizon.kapadokya.edu.tr/> adresinden ulaşabilirsiniz.

Prof.Dr. Şafak OĞUZ

2019 yılında Doçentlik ve 2024 yılında Profesör unvanını alan Prof.Dr. Şafak OĞUZ, Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki (TSK) 23 yıllık hizmetinden sonra 2021 yılında emekli olmuştur. Görevi esnasında Birleşmiş Milletler (BM) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) bünyesinde de çalışan OĞUZ, Kitle İmha Silahları, Terörizm, Uluslararası Güvenlik, Uluslararası Örgütler ve Barış ve Çatışma Çalışmaları konularında çalışmalar yapmaktadır. Prof.Dr. Şafak OĞUZ, halen Kapadokya Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekan Vekili olarak görev yapmaktadır. İyi derece İngilizce ve Almanca bilmektedir.

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 1993'de mezun oldu. Boğaziçi Üniversitesi'nde 1995'de Yüksek Lisans çalışmasını tamamlayan Erol, 2005 yılında Ankara Üniversitesi'nde yaptı. 2009'da "Uluslararası İlişkiler" alanında doçent ve 2014 yılında da Profesörlük unvanlarını aldı.

Uzmanlık alanları, "Jeopolitik", "Kriz Yönetimi", "Güvenlik", "Türk Dış Politikası" ve "Türk Dünyası" olan Prof. Erol'un, bu konularda çok sayıda bilimsel makalesi ve kitabı bulunmaktadır.

Avrasya Dosyası, Karadeniz Araştırmaları, Gazi Akademik Bakış, Bölgesel Araştırmalar Dergisi, Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları dergileri editörlükleri ile TRT, Kanal A ve BBN Türk'te radyo-televizyon programları yapan, Türkiye'nin önde gelen dergi ve gazetelerinde köşe yazarlığı yapan-görüşleri yayımlanan Prof. Erol, bu çalışmalarından dolayı 2007'de Türk Dünyası Yazarlar ve Sanatçılar Vakfı (TÜRKSAY) "Türk Dünyası Hizmet Ödülü", 2015'de Türkiye Yazarlar Birliği (TYB) "Basın-Fikir Ödülü" başta olmak üzere çok sayıda ödüle layık görülmüştür.

Ufuk, Ankara ve Gazi Üniversitelerinde dersler veren Prof. Erol, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak akademik çalışmalarını devam ettirmektedir. Türkiye'nin önde gelen düşünce merkezlerinde (ASAM, SDE, GSAM, USGAM) uzman ve kurucu başkan olarak görevler üstlenen Prof. Erol, 2016'dan bu yana Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Kurucu Başkanı olarak bu alandaki faaliyetlerini devam ettirmektedir.